

ОСМАТА НАЦИОНАЛНА КОНФЕРЕНЦИЯ НА ПОЛСКОТО ГЕОГРАФСКО ДРУЖЕСТВО

Изтеклата 1964 г. премина в Полша под знака на двадесетгодишнината от създаването на Полската народна република. Във връзка с това бяха проведени редица национални съвещания, конференции и тържества, на които се направи преглед и преценка на постиженията в различните клонове на науката и практиката. На постиженията в областта на географските науки беше посветена VIII национална конференция на Полското географско дружество, която се проведе от 13 до 16 октомври 1964 г. в гр. Люблин. Конференцията придоби характер на научна сесия по география. В дневния ѝ ред бяха включени доклади, засягащи общото състояние на географските науки, по-важните им постижения и бъдещите задачи. Някои доклади бяха посветени на проблеми из областта на физическата и икономическата география на Люблинското воеводство. След това бяха проведени екскурзии до интересни географски обекти на територията на воеводството. Организирана беше и голяма картографска изложба с 800 експонати-табла. Това бяха най-интересните и най-оригинални картографски разработки през изтеклите двадесет години на научния колектив при Географския институт на Люблинския университет. Конференцията беше организирана много добре. Всички гости бяха настанени в студентското общежитие при университетския квартал, а заседанията се провеждаха в специалната сграда на колегиума на науките за Земята (геология и география) и естествознание.

Конференцията откри председателят на Полското географско дружество проф. д-р Йежи Кондрачки. След това той връчи грамотите на приетите за почетни членове на ПГД-во изтъкнати учени-географи: проф. Бакер (Холандия), проф. Кадър (Унгария), проф. Илешич (Югославия), проф. Неф (ГДР). Бяха наградени също така с медали на ПГД-во заслужилите полски географи: проф. Ст. Лешчицки, проф. Й. Сташевски и проф. Я. Дилик.

За нас българските географи особено голям интерес представляват докладите от първия ден на конференцията, в които се разглеждат въпросите, свързани с общото развитие и перспективи на географията в Полша.

В своя доклад «Полската география през последните 20 години» проф. Йежи Костровицки даде оценка на успехите и научните достижения в различните области на географията. Беше разгледано следвоенното състояние на географията и участието на географите при определяне границите на новата полска държава, при усвояването на западните земи, в работата на планиращите органи и др. Изтъкна се също така как е вървяло развитието на научните центрове по география, като същевременно бе отбелязано, че Втората световна война е причинила големи загуби на полската география. На фронта, в концентрационните лагери и поради тежко заболяване във връзка с мизерията от войната са загинали около 50 души географи, занимаващи се с научна работа, и са били разрушени много университетски сгради. Всичко това се е отразило неблагоприятно върху развитието на географията. Първите няколко години след войната са били възстановителни и сега вече напълно са заличени следите от войната. Днес географията в Полша разполага с много добра материална база и с подготвени кадри. В края на 1963 г. в Полската народна република е имало 42 географски катедри, в които са работили 60 хабилитирани научни работници — професори и доценти, както и 220 асистенти (срещу 5 катедри към университетите и 3 към висшите търговски училища преди войната). Голяма придобивка е съз-

даването през 1953 г. на Географския институт при Полската академия на науките. Географският институт е инициатор, координатор и ръководител на научните изследвания, организира научни конференции и международни симпозиуми, популяризира научните достижения на географите в Полша. Институтът, в който работят 59 научни сътрудници и 70 специалисти географи и инженери, има 15 секции, лаборатории, 3 опитни станции и богата библиотека.

По-нататък докладчикът разгледа последователно научните достижения в отделните клонове на географията, постигнати в отделните центрове за географски изследвания. Той изтъкна, че развитието на географските дисциплини е било крайно неравномерно. В областта на едни клонове на физическата и икономическата география е работено на нивото на световната географска наука и са получени оригинални научни резултати с голяма теоретическа и практическа стойност, докато в същото време другите клонове са се развивали незадоволително.

В областта на физическата география, където неравномерността в развитието е по-голяма, добри резултати са получени в отдавна преобладаващата във физическата география дисциплина — геоморфологията. Най-значителни успехи полските геоморфолози са постигнали в приложението на оригинални методи при едромашабното геоморфоложко картиране, при изследване и картиране на периглациални форми и процеси и съвременните геоморфоложки явления. Голям тласък в развитието на геоморфологията е дало участието на страната в Международната геофизическа година, когато полските учени са имали възможност да изследват глациални и периглациални форми и процеси в Арктика и Шпицберген и да ги сравняват с тези в своята родина. Проведеният през 1961 г. в Полша конгрес на Международната асоциация за изследване на кватернера е допринесъл за обобщаване на резултатите от различните изследвания, вследствие на което е получена добра картина за съвременния геоморфоложки облик на Полша, а проведенят през 1962 г. в Краков по инициатива на полските геоморфолози Международен симпозиум по геоморфология на Карпатите е допринесъл за изясняване генезиса и разпространението на някои земеповърхни форми в този район от територията на страната.

В областта на хидрологията голямо постижение представлява разработването на методика, инструкция и легенда за подробно хидрографско картиране в мащаб 1:25 000, както и съставянето на синтетична карта за гъстотата на речната мрежа в Полша.

Големи са постиженията на полските географи и в областта на картографията. През периода след Втората световна война в Полша са издадени много и разнообразни учебни и специални карти и атласи. Сега полските географи работят над съставянето и подготовката за издаване на национален атлас на Полша, атлас на света (в обем и формат на «Атлас мира»), физикогеографски атлас на Полша (основен мащаб на картите 1:300 000), промишлен атлас на Полша и регионални атласи на отделните воеводства. По разнообразие на картографските методи и качество на картографската продукция Полша се нарежда на едно от първите места между социалистическите страни. Важно условие за това е масовото участие на специалистите географи-картографи в картосъставителските и картоиздателските отдели на картографските предприятия в страната, а също и поддържането на тесен контакт между тях и научните работници по география.

От клоновете на икономическата география успехи са постигнати в областта на географията на населените места и на селското стопанство. Поставя се нова проблематика и се прилагат нови методи при изследването на населените места. За разлика от предходния период главен обект на проучване са били селищата от градски, а не от селски тип. Освен това са изследвани техните функции, а не тяхната физиономия. На базата на такива изследвания са правени опити за функционалната, йерархическа класификация на градовете в Полша, както и предложения за активизиране на по-малките и замиращите градове.

В резултат на няколкогодишен труд в Географския институт при ПАН е разработен оригинален метод за подробно картиране на поземления фонд, за раз-

граничаване формите и степента на използването на земите. Това, както е известно, има голямо значение при определяне типологията на селското стопанство и рационалното използване на земите. Този метод е много популярен сред всички европейски страни, много от които в сътрудничеството с ПАН започват да го прилагат. Досега в Полша е изработена карта на поземления фонд на 12 000 кв. км. С цел да се задоволят нарасналите нужди на практиката от подобна карта в последно време се работи над методиката за съставяне на прегледна карта на поземления фонд в мащаб 1:300 000.

Според мнението на полските колеги легендите за картата на поземления фонд, геоморфоложката и хидрографската карта представляват проект за международни легенди на съответните карти.

Показател за нарастването и задълбочаването на научноизследователската дейност е многократното увеличение на географските публикации. Характерно е, че докато до 1953 г. (когато е създаден Географският институт при ПАН) е преобладавало издаването на периодични списания, през второто десетилетие във връзка с нарастване броя на научните кадри започват да излизат серийни научни издания.

Издания на Географския институт при ПАН

1) «Przegląd Geograficzny» (Географски преглед), който излиза в четири тома ежегодно и съдържа статии от теоретичен, методичен и практически-приложен характер. Той отразява цялостната дейност на Географския институт при ПАН, а следователно и направленията, в които се развиват географските науки в Полша.

2) «Geographia Polonica» (Полска география). В него се поместват обобщени резултати от научните изследвания в Полша, реферати, изнесени от полски географи на национални и международни конференции, и др.

3) «Prace Geograficzne» (Трудове по география). Това са монографични работи (в това число и дисертации), съставени на базата на оригинални проучвания, проведени по собствени методи. С оглед да се популяризират постиженията на полските географи в чужбина, някои от тези трудове са публикувани на английски език.

4) «Przegląd zagranicznej literatury geograficznej» (Преглед на чуждестранната литература по география). До 1955 г. е излизал като Преглед на светската географска литература. Излиза в четири тома ежегодно. Всеки том е посветен на една проблема или на един клон от географията и в него са поместени различни концепции и схващания на най-големи учени от различни страни. Задачата на органа е да разширява, улеснява и задълбочава познаването на чуждата литература и опит в областта на различните географски дисциплини.

5) «Dokumentacja Geograficzna» (Географска документация) — излиза в шест книжки ежегодно. В нея се печатат различни инструкции и наставления, необходими за теренно и кабинетно изследване и картиране, статистически материали, отнасящи се за броя на жителите по населени места, страни и континенти. По такъв начин изданието допринася за уеднаквяване методите на работа и изходните данни за всички анализи.

6) Библиографични издания, които представляват важна основа за научна работа. По-важни от тях са: а) Библиография на географската литература на полски език, от която са издадени 4 тома, отнасящи се за годините 1936—1944 г., 1945—1951 г., 1952—1953 г., 1954 г. б) Полска аналитична библиография — 5 тома; в) Централен картографски каталог — 2 тома. Издадени са и по няколко картни листа от геоморфоложката и хидрографската карта на Полша в мащаб 1:25 000 и от картата на поземления фонд.

Издания на Полското географско дружество

1) «Czasopismo geograficzne» (Географско списание) — излиза в четири тома годишно. Главната задача на списанието е да привикне към научноизследователска дейност широк кръг географи, организиран и в ПГД. Характерни за списанието са

кратките статии, в които по ясен и достъпен начин се съобщават резултатите от различните научни изследвания.

2) «Poznaj Świat» (Познай света) — научно-популярно списание, в което се поместват статии, съдържащи географска информация за различните страни и области от света.

Освен това Полското географско дружество е организирано издаването и на много пътеводители, справочници и каталози, свързани с неговите екскурзии и национални конференции. Дружеството има особени заслуги и за издаването на «Избрани трудове на Е. Ромер» — 4 тома.

Освен това всички висши учебни заведения в Полша имат свои органи, отделни книжки или серии от които са посветени на географските науки.

Голяма роля за издателската дейност на полските географи играе и Държавното научно издателство, създадено през 1951 г. Неговата задача е да издава географска литература и учебници по география за висшите учебни заведения, значителен брой от които са преведени от чужди езици. Започнато е и издаването на «Geografia powszechna» (Популярна география), от която са отпечатани два тома.

Заслужава отбелязване фактът, че през последните години се наблюдава едно засилване на издателската дейност. Общо цялата печатна продукция по география за периода 1954—1964 г. възлиза на 5500 издателски коли.

Като обобщил резултатите от извършената работа във всички клонове на географията и във всички центрове по географията, докладчикът направи извода, че наред с доста ценните аналитични работи много малко са синтетичните разработки и научно-популярните работи за чуждите страни и за Полша.

Друга важна особеност в дейността на полските географи през изтеклия период представлява засилването на връзката между научните изследвания и практиката. По отношение приложението на научните резултати в практиката, главно при планирането, полските географи се нареждат на едно от първите места в света. Този темен опит е обсъждан на много международни конференции и е дал повод за формиране през 1964 г. на специална комисия по приложна география при МГС, за член на която е избран и полски представител.

Резултат от големите успехи на географията и свързането ѝ с практиката се явява нарастването на нейната популярност и авторитет сред обществеността вътре в страната. Доказателство за това е избирането на двама географи за членове на полската Академия на науките, избирането на няколко географи за ректори и проректори на висши учебни заведения, на няколко географи за председатели на комисии по стопанско планиране при воеводските народни съвети и избирането на ак. Ст. Лешчицки за председател на Комисията при ПАН за промишлено строителство в страната.

През същото време се е засилил контактът на полските географи с външния свят. Чрез своето активно участие в работата на международните организации, като ИНКВА, Международната геофизическа година и най-вече МГС, чрез разширяване на сътрудничеството с географите от различните страни по линията на провеждането на съвместни изследвания и двустранни семинари (полско-английски, полско-френски и полско-американски) и чрез изтъкване на своите постижения пред външния свят те са завоювали авторитет и важни позиции в международния географски живот. Най-ярък признак за това е избирането на трима полски учени за председатели на комисии при МГС, на петима за подпредседатели и действителни членове на комисии и на ак. Ст. Лешчицки за подпредседател на МГС. Доказателство за това са и все по-често идващите тук на дългосрочна специализация географи от другите страни, посещенията на изтъкнати чуждестранни учени, поканите към полски географи за изнасяне лекции в други страни и т. н. Важна роля за всичко това се пада на Полското географско дружество.

В своя доклад «Обществена роля на Полското географско дружество» проф. Й. Кондрачки направи преглед на по-важните моменти от живота на дружеството и мероприятията, които то е организирано и провеждало. От момента на основаването си през 1918 до 1945 г. то не е имало масово професионален характер и

в него са членували едва около 500 души. След реорганизиране и активизиране на неговата дейност днес в дружеството членуват над 2000 души, организирани в 15 филиала. Досега дружеството е избрало 20 изтъкнати учени-географи от другите страни за свои почетни членове.

Една от най-важните традиционни форми на научно-организационна и обществена дейност на дружеството е била провеждането на районни и национални събрания, конференции и др., на които са изнасяни научни, научно-популярни и дидактични доклади и са прожектирани филми. Освен това са организирани редица учебни курсове и семинарни занятия по някои важни проблеми, като например запознаване с методите за комплексен анализ на географската среда (1958 г.), с методиката на хидрографското картиране и принципите на икономикогеографското райониране (1959 г.), проблемите на географията на промишлеността (1960 г.), физико- и икономикогеографските особености на Бескидите (1961 г.) и др. През изтеклия двадесетгодишен период са проведени общо 4500 научни заседания, лекции, събрания, прожекции на филми и др.

Голяма дейност е проявило ПГД и в организирането на научни екскурзии из страната и в чужбина, общият брой на които възлиза съответно на 350 и 28. То е изпратило на международни конференции, симпозиуми и конгреси около 95 души, а е поканило 140 гости — учени от 17 страни.

Големи заслуги има ПГД и за повишаване квалификацията на учителите по география чрез организиране на курсове и екскурзии през ваканциите, чрез обсъждане на учебниците и учебните програми по география и др.

С оглед да се повиши ефектът от работата на дружеството предвижда се да се извършат някои реорганизации, като към него се създадат отделни секции, обединяващи географи, които работят в една и съща област и се интересуват от едни и същи проблеми. На VIII национална конференция бяха формирани Секция по картография и Комитет по приложение на аерометодите при географските изследвания.

От 1963 г. е учреден медал на Полското географско дружество, който се дава за заслуги в областта на географията — за оригинални научни приноси и дългогодишна творческа дейност. Досега с него са наградени четирима изтъкнати полски географи.

В своя доклад «Перспективи в развитието на географските изследвания в Полша» ак. Ст. Лешчицки очерта главните насоки, в които трябва да се развива занапред географията в Полша, и по-важните проблеми, на които трябва да се обърне сериозно внимание. Той констатира, че през двадесетгодишния следвоенен период географските науки в Полша са се развивали интензивно благодарение на добрата материална база, създадена за пръв път при народнодемократичния строй. Постиганията на полските географи, високо оценени както вътре в страната, така и зад граница, се явяват резултат от непрекъснато задълбочаващата се специализация на кадрите по географията. Макар че тази специализация, която е напълно закономерно явление и отговаря на общата тенденция в развитието на науките, е дала добри резултати, тя същевременно води и до дезинтеграция в географията. Всичко това от своя страна може да доведе до разлом в географските науки, до разкъсване на специалността като цяло. Ето защо, подчерта той, една от основните проблеми, стоящи пред географията, днес е търсенето на собствени пътища, които биха позволили при постоянното задълбочаване на специализацията във всички клонове на географските науки да се поддържа връзката помежду им, т. е. да се търсят пътища за интеграция в географията.

Според ак. Лешчицки решаващо значение за интеграцията в географията има подборът на проблематиката. Така например, въпреки че специалните теми могат да бъдат разработени задълбочено и да дадат добри резултати, те не могат да предпазят географията от неизбежната дезинтеграция, а дори я задълбочават. Ето защо наред със специалните теми, колкото и значими да са те, необходимо е да се разработват и комплексни теми, обхващащи по-големи райони. Изследванията трябва да се провеждат колективно, при което всеки участник ще има определена задача, а известен ръководен щаб ще монтира в подходяща форма по предварително

съставен план резултатите от индивидуалните изследвания. Следва да се избират обаче такива комплексни теми, които, от една страна, да допринесат за развитието на географията като наука, а, от друга, да имат приложно значение. За основа обаче трябва да служи традиционната проблематика, в която полските географи имат голям опит. Същевременно трябва да се провеждат изследвания и по нови проблеми. На първо място, да се проследва даването на синтетична географска характеристика на цялата територия на Полша от най-различна гледна точка, както и да се изпробват нови изследователски методи и свързаната с тях апаратура. Освен това не трябва да се пренебрегва и такава проблематика, която се явява предмет на международно сътрудничество било в рамките на МГС или в други организации, било между страните от социалистическия лагер.

Наред с тематиката решаващо значение за развитието на географските науки имат още методите на изследване и използваната за това техника. Методите и техниката, прилагани при географските изследвания, ак. Лешчицки дели на три групи: 1) методи и техника, отнасящи се до събирането и оценката на фактическия материал; 2) методи и техника, отнасящи се до систематизиране, класификация и обработка на събраните материали; 3) методи и техника, отнасящи се до представянето на крайните резултати. Между методите от първата група най-голямо значение в географията има събирането на данните на терена. Пред полските икономгеографи стои задачата да разширят приложението на този метод при своите научни издирвания. Теренните изследвания от своя страна могат да бъдат визуални или инструментални. Последните най-често се опират на точни измервания. Оттук произтича обаче необходимостта от приложението на нова свършена апаратура. Отлична документация наред с картите и фотографиите са също така аерофотоснимките, приложението на които за съжаление е все още недостатъчно.

Методите за обработването на събраните материали са най-различни в зависимост от същността и характера на изследването. Във физическата география преобладават методите на лабораторна обработка, а при икономическата география — статистическата обработка с помощта на сложни изчислителни машини. Целта и при едините, и при другите методи е да се разкрият съществуващите връзки и взаимозависимости между процесите. Не по-малко важен е също така и пространственият анализ на явленията. За основа тук служат картографските и картометричните методи.

Много важни са експерименталните методи на изследване, които засега се провеждат в неголеми мащаби и при това само в някои клонове на физическата география. Накрая беше подчертана необходимостта от приложението на точни изследователски методи и внедряването на нова изследователска техника.

Академик Лешчицки наблегна също така върху идеята за математизирането на географията, в което той вижда база за по-нататъшното ѝ развитие. Според него в момента живеем в епохата на математизиране на цялата наука, което най-напред се е проявило в точните науки — химията, физиката, а сега се извършва в биологията и даже в някои обществени науки, като икономиката. Математизиране на географията е ставало и за в бъдеще ще става. В историята на географията и картографията има много периоди на бърз възход. Данните говорят, че скоковете в развитието на географските науки са свързани с разширяването на техните математически основи. Сега също се намираме пред прага на нов скок, преодоляването на който няма да е лесно. От географите ще се изискват усилия за овладяване законите на висшата математика, без което те не могат да използват математическите машини. Следователно от преодоляването на този праг — от математизирането на географията, зависи нейното по-нататъшно развитие, цялата нейна съдба.

В заключение ак. Лешчицки изтъква, че възможности за интеграция в географията той вижда в единството на комплексната проблематика, а също и в единството на изследователските методи на базата на тяхната математизация.

Занапред, изтъкна докладчикът, особено внимание трябва да се отдели на изследването на географската среда от гледна точка на възможностите за нейното използване в различните клонове на народното стопанство. Към най-важните

задачи тук спада откриването на методи за точна количествена оценка както на географската среда като цяло, така и на отделните ѝ компоненти. Особено внимание трябва да се отдели и на въпроса за охраната и възстановяването на първоначалната природна среда, което изисква познаване на процесите, развиващи се в географската среда, и промените, настъпващи в нея след промяната на една от нейните компоненти. Във връзка с това възниква необходимостта от увеличаване броя на станции за наблюдение и на лабораторните, както и да се подобри тяхното обзавеждане.

Докладчикът дели клоновете на географската наука в Полша според равнището на тяхното развитие, според постиженията и броя на работещите в тях висококвалифицирани географи на следните три групи: най-силно развити, средно развити и слабо развити. Към първата група спадат: геоморфологията (включително и кватернерната геология), хидрографията, географията на промишлеността, на селското стопанство, на населението, на селищата и историята на географията. В тези седем клона, където има най-здрава материална и кадрова база, полските географи могат да се похвалят с най-добри резултати. Към втората група се причисляват климатологията, общогеографската картография, географията на съобщенията и транспорта и регионалната география. Тяхното успешно развитие в бъдеще ще изисква допълнителни усилия за подготовката на научни кадри и същевременно за задълбочаване на изследванията. Към третата група спадат океанографията, глациологията, географията на почвите, биогеографията, географията на горското стопанство, на рибното стопанство, на туризма, палеогеографията, политическата, медицинската и военната география. Развитието на последните ще зависи преди всичко от специализацията на кадрите и материалната база, с която те ще разполагат. Особено наложително е да се подпомогне развитието на дисциплините океанография, география на почвите, биогеография, география на туризма, политическа география, изоставането на които пречи за комплексното развитие на регионалната физическа и икономическа география.

Като общ извод на конференцията се изтъкна, че през двадесетгодишния период на своето развитие, въпреки допуснатите слабости и недостатъци, полската география е спечелила авторитет в страната и в чужбина.

Мария Данева